

PM Rotel I (Dnr KS 2020/925)

Betänkandet Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (SOU 2020:35)

Remiss från Finansdepartementet

Remisstid den 30 oktober 2020

Borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.
Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Föredragande borgarrådet Anna König Jerlmyr anför följande.

Ärendet

Finansdepartementet har inbjudit Stockholms stad att lämna synpunkter på betänkandet ”Kontroll för ökad tilltro- en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen” (SOU 2020:35).

I betänkandet noteras att förändringen av samhället de senaste två decennierna som exempelvis digitaliseringen av välfärdssystemen, rörligheten av arbetskraft mellan länderna och ökat antal privata utförare har, förutom positiva effekter, även inneburit att det har skapats förutsättningar för ett sofistikerat och medvetet missbruk av utbetalningar från välfärdssystemen.

Enligt betänkandet är det svårt att upptäcka komplexa utnyttjanden av välfärdssystemen när varje myndighet ska agera på egen hand mot upplägg som omfattar flera personer och företag i samarbete och där flera myndigheter kan samordnat vara måltavlan för upplägget.

I betänkandet föreslås att det bildas en ny myndighet för att skapa långsiktighet, kontinuitet och ett sammanhållet kontrollarbete för välfärdssystemen som helhet. Myndigheten föreslås heta Myndigheten för utbetalningskontroll. Myndigheten ska ha uppdraget att via kontroller förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från Arbetsförmedlingen, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten.

I betänkandet föreslås att kommuner och regioner inte ska omfattas av uppdraget till Myndigheten för utbetalningskontroll i ett första skede. I betänkandet dras slutsatsen att det finns fördelar med att kommuner ansluter sig och föreslås att det tillsätts en utredning för att analysera kommuners och regioners medverkan utifrån olika aspekter.

Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, som bland annat kommuner har att följa, kommer även att gälla gentemot Myndigheten för utbetalningskontroll.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret välkomnar förslagen i betänkandet om att samordna kontrollerna av utbetalningar från välfärdssystemen. Det är av vikt att fusk mot välfärdssystemen stoppas och beivras. Om samordning ska ske i form av att en ny myndighet bildas eller i annan form har stadsledningskontoret ingen uppfattning om.

Mina synpunkter

Skattepengar ska gå till rätt saker. Felaktiga utbetalningar i välfärden utgör inte bara en felanvändning av offentliga medel, utan riskerar även att undergräva legitimiteten hos de utnyttjade ersättningssystemen, vilket i förlängningen drabbar de människor som av olika skäl behöver samhällets hjälp.

Stockholms stad bedriver sedan ett antal år tillbaka ett systematiskt arbete mot felaktiga utbetalningar inom ekonomiskt bistånd. I budget för 2020 tilldelades stadsdelsnämnderna medel för att stärka upp arbetet mot felaktiga utbetalningar ytterligare. Staden samarbetar också med statliga myndigheter på andra håll för att motverka ekonomisk brottslighet, exempelvis inom restaurangbranschen. Större möjligheter till informationsutbyte med statliga myndigheter, liksom ett bättre utnyttjande av de möjligheter till utbyte som idag finns, kan göra det möjligt att förhindra felaktiga utbetalningar. Det finns generellt ett stort behov av vägledning till kommunerna när det gäller sekretessregler och informationsutbyte såväl inom som mellan och utom kommunala verksamheter.

Ny teknik har stor potential att minska andelen felaktiga utbetalningar, men att systemen som de utformas och används ofta leder i motsatt riktning. Det är viktigt att kommunerna får vägledning och mandat att använda sig av digitala system och att följa upp med erforderliga kontroller. Inom Stockholms stad pågår ett arbete med frågan om att införa automatiserad behandling av ansökningar om ekonomiskt bistånd. Digitala lösningar och tjänster måste också bidra till att minska risken för felaktiga utbetalningar som beror på oavsiktliga fel från den sökandes sida, vilket är en ej försumbar felkälla. Digitala tjänster måste därför vara användarvänliga och tillgängliga för de olika målgrupper som behöver stöd från välfärdssystemen.

Jag ställer mig därför positiv till förslagen i betänkandet om att samordna kontrollerna av utbetalningar från välfärdssystemen, liksom att vidare utreda frågan om kommunernas ”välfärdsutbetalningar” ska vara en del i uppdraget för Myndigheten för utbetalningskontroll. Viktiga förvaltningsrättsliga frågor behöver belysas, bland annat hur det kommunala självstyret kan komma att påverkas.

Jag föreslår att borgarrådsberedningen föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

Remissen besvaras med hänvisning till vad som sägs i stadens promemoria.

Stockholm den 30 september 2020

ANNA KÖNIG JERLMYR

Bilaga

Remissen Betänkandet Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (SOU 2020:35)

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen beslutar följande.

1. Delvis bifalla föredragande borgarrådets förslag till beslut
2. Därutöver anför följande.

Den grova ekonomiska brottsligheten är ett allvarligt hot mot vårt samhälle och när de uppenbara svagheterna i våra välfärdssystem utnyttjas maximalt riskerar också en misstro att istället riktas mot de invånare som systemen är till för och ska värna i utsatta situationer.

Möjligen kan en ny myndighet och andra förslag i betänkandet göra en liten skillnad, men för att i grunden stoppa den här typen av organiserad ekonomisk brottslighet måste avregleringen av välfärdssektorn ifrågasättas. Inte minst har utvecklingen i Södertälje visat hur en fri etableringsrätt, vårdval och LOV tömt kommunkassan på hundratals miljoner tills kommunen i samverkan med polis med flera myndigheter kunde få ett visst stopp på kriminaliteten.

Det ökade antalet privata utförare och arbetskraftsinvandringen nämns visserligen som faktorer som underlättat välfärds kriminaliteten, men privatiseringarnas allt mer förödande effekter i samhället och det grova utnyttjandet av arbetskraftsinvandrare tar man inte itu med.

Finansborgarrådets förmåga att ta itu med välfärds kriminaliteten kan också ifrågasättas, då fokus under borgerligt styre i staden ständigt har varit nya privatiseringar, trots lagstiftning som aldrig har hängt med när välfärden steg för steg har omvandlats till en lukrativ marknad.

Kommunstyrelsen

Särskilt uttalande gjordes av Clara Lindblom och Rashid Mohammed (båda V) enligt följande.

Vänsterpartiet vill ha en generell och stark välfärd som är till för alla. Det är med en stark välfärd samhället kan stävja brottslighet, skapa en bra skola och sjukvård och ge förutsättningar för alla att leva ett liv i trygghet. Därför är det viktigt att välfärden är välorganiserad, demokratiskt styrd och rättssäker. Välfärdssamhället ska omfördela resurser från rik till fattig, mellan olika faser i livet och olika delar av Sverige. Vi prioriterar människors behov framför privata vinstintressen. Offentliga medel ska därför användas till just den verksamhet de är avsedda för.

Välfärden har under en lång tid genomgått stora förändringar genom de omfattande privatiseringar som genomförts. Under 1990-talet genomfördes förändringar av de nationella regelverken samt förändringar i kommuners och landstings organisationer i syfte att underlätta för privata aktörer inom välfärdsområdena. Sedan dess har ytterligare förändringar gjorts och antalet privata aktörer inom välfärdsområdena har ökat kraftigt. Idag finns ett mycket stort antal offentligt finansierade privata aktörer inom de flesta välfärdsområden och offentlig upphandling har en stor påverkan på samhällsekonomin. Staten, landstingen och kommunerna köper allt från kontorsmaterial, idrottsarenor och konsulttjänster till sjukvård och omsorg. Det finns bra förutsättningar att skapa goda affärer och samtidigt bidra till en hållbar utveckling och säkra en god konkurrens på marknaden. De storskaliga privatiseringarna har dock också gjort välfärden mer sårbar och till en måltavla för oseriösa företagare och ekonomisk brottslighet.

Utmärkande för välfärdsbrotten är att de riktar sig mot regler som helt och hållet är ett resultat av välfärdspolitiska reformer. Det handlar om ett storskaligt svindleri med allmänna medel som drabbar oss alla. I praktiken innebär välfärdsbrottens skador, både ekonomiskt och framför allt i tilliten till välfärdssystemet, att dörren kan öppnas för kraftiga förändringar av välfärden. Det sannolika är att det då handlar om försämringar. En försämrad välfärd kommer att drabba och slå hårdast mot dem som är sämst lottade. För Vänsterpartiet är det viktigt att dagens välfärdssystem inte urholkas än mer, utan att det istället förstärks. Att stoppa höga vinstuttag i välfärden är en viktig del i detta. Att förebygga, motverka och beivra välfärdsbrotten en annan.

Vi anser att obegränsade vinstuttag i välfärden medför att pengar som avsatts för skola, vård och omsorg i stället används till annat och att detta ökar risken för att oseriösa aktörer genom bedrägerier eller andra former av kriminalitet försöker tillskansa sig medel som är avsedda för välfärden. Dessutom undermineras välfärdens legitimitet. Genom att införa en reglering av vinsterna menar vi att förtroendet för de privata aktörer som är där för verksamhetens skull och tilltron till välfärdssystemet i stort kan stärkas. För Vänsterpartiet framstår det som inkonsekvent att de borgerliga partierna och SD som när det gäller alla annan brottslighet verkar för strängare straff väljer att bortse från ekonomisk brottslighet riktad mot välfärden som utförs med företag som brottsverktyg.

Ekonomisk brottslighet är ett allvarligt samhällsproblem och spänner från brott som begås av oaktsamhet till planerade upplägg med vinningssyfte. Årligen undandras samhället stora summor i skatter och avgifter, pengar utbetalas till personer och företag på felaktiga grunder och seriösa företagare tvingas konkurrera på en snedvriden marknad där de normala marknadskrafterna har satts ur spel. Vi vill se enkla och tydliga regelverk, framförallt på upphandlingsområdet, som stänger dörren för skattefusk, felaktiga utbetalningar och svartjobb samt gör det lätt att göra rätt både för det allmänna och för företagen. Ordning och reda, kollektivavtal och schysta villkor gynnar de företagare som gör rätt för sig.

Särskilt uttalande gjordes av Peter Wallmark (SD) enligt följande.

Sverigedemokraterna välkomnar förslaget till en ny myndighet för att förhindra felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. I underlaget kan vi se att *”Utfallet av felaktiga utbetalningar har uppskattats till totalt cirka 5,5 procent av de totala utgifterna från totalt 41 välfärdssystem. Det motsvarar 18 miljarder kronor årligen (osäkerhetsintervall på 3,5 - 8 procent, 11–27 miljarder kronor).”*

Den vanligaste orsaken till felaktiga utbetalningar är brister i de uppgifter som ligger som grund för beslut. Många gånger handlar det om bedrägligt beteende från den sökandes sida. Av personer som tillfrågats uppger 20% att det lätt att fuska. Åtgärder för att minska utbetalningar från välfärdssystemen på felaktiga grunder måste därför vara ett högt prioriterat ärende.

Stadens uppsökande insatser för att upptäcka fusk ska därför förstärkas. Riktade uppsökande insatser kan omfatta individer som inte är inskrivna hos Arbetsförmedlingen men ändå erhåller försörjningsstöd. En annan insats för att stävja felaktiga utbetalningar är att höja kraven på att beslutsunderlaget är korrekt. Det är också av stor vikt att krav på återbetalning alltid tillämpas då medel betalats ut på felaktiga grunder från välfärdssystemen, samt att att staden alltid polisanmäler misstänkta bedrägerier.

Remissammanställning

Ärendet

Finansdepartementet har inbjudit Stockholms stad att lämna synpunkter på betänkandet ”Kontroll för ökad tilltro- en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen” (SOU 2020:35).

I betänkandet noteras att förändringen av samhället de senaste två decennierna som exempelvis digitaliseringen av välfärdssystemen, rörligheten av arbetskraft mellan länderna och ökat antal privata utförare har, förutom positiva effekter, även inneburit att det har skapats förutsättningar för ett sofistikerat och medvetet missbruk av utbetalningar från välfärdssystemen.

Missbruk sker exempelvis genom att svagheterna i välfärdssystemen utnyttjas till följd av att personer eller företag medvetet rör sig mellan de olika välfärdssystemen för att få ut felaktiga utbetalningar.

Enligt betänkandet är det svårt att upptäcka komplexa utnyttjanden av välfärdssystemen när varje myndighet ska agera på egen hand mot upplägg som omfattar flera personer och företag i samarbete och där flera myndigheter kan samordnat vara måltavlan för upplägget.

I betänkandet föreslås att det bildas en ny myndighet för att skapa långsiktighet, kontinuitet och ett sammanhållet kontrollarbete för välfärdssystemen som helhet. Myndigheten föreslås heta Myndigheten för utbetalningskontroll.

Myndigheten för utbetalningskontroll ska ha uppdraget att via kontroller förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från Arbetsförmedlingen, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Även Skatteverket och i vissa delar arbetslöshetskassorna ska omfattas av den nya myndighetens uppdrag. Flera andra myndigheter ska lämna uppgifter till Myndigheten för utbetalningskontroll och ta emot underrättelser om felaktigheter.

I betänkandet föreslås att kommuner och regioner inte ska omfattas av uppdraget till Myndigheten för utbetalningskontroll i ett första skede. I betänkandet dras slutsatsen att det finns fördelar med att kommuner ansluter sig och föreslås att det tillsätts en utredning för att analysera kommuners och regioners medverkan utifrån olika aspekter.

Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, som bland annat kommuner har att följa, kommer även att gälla gentemot Myndigheten för utbetalningskontroll.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 9 september 2020 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret välkomnar förslagen i betänkandet om att samordna kontrollerna av utbetalningar från välfärdssystemen.

Det är av vikt att fusk mot välfärdssystemen stoppas och beivras. Om samordning ska ske i form av att en ny myndighet bildas eller i annan form har stadsledningskontoret ingen uppfattning om.

Stadsledningskontoret välkomnar även förslaget i betänkandet om att vidare utreda frågan om kommunernas ”välfärdsutbetalningar” ska vara en del i uppdraget för Myndigheten för utbetalningskontroll. Stadsledningskontoret anser att viktiga förvaltningsrättsliga frågor behöver belysas, bland annat hur det kommunala självstyret kan komma att påverkas. Ytterligare exempel på en fråga som behöver beaktas är hur ”välfärdsutbetalningar” ska definieras i kommunal sektor med dess specifika organisation. Även sekretessreglernas omfattning i kommunal sektor kan behöva en översyn.

I betänkandet resoneras om att kommuner frivilligt ska kunna ansluta sig till Myndigheten för utbetalningskontroll. Stadsledningskontoret anser att frivilligheten kan innebära att lika behandlings-principen inte efterlevs då det finns risk att medborgare i en kommun kontrolleras i en större omfattning än medborgare i en annan kommun.

I betänkandet diskuteras om att ökad samordnad kontroll kommer att ge ökad tilltro hos allmänheten för välfärdssystemen. Det saknas dock en bredare diskussion om korrelationen mellan nivå av kontroll och allmänhetens tilltro till välfärdssystemen.

Stadsledningskontoret välkomnar betänkandets betoning av att Myndigheten för utbetalningskontroll ska ha hög verksamhetsskydd och informationssäkerhet.